

30. Културна и просветна политика

Школство у Србији XIX века

Србија је током читавог XIX и почетком XX века била земља са великим бројем неписмених људи. Средином XIX века број елементарно писмених је износио око 4 % популације. Значај школа су већ уочиле и устаничке старешине, те се током Првог српског устанка оснива Велика школа у Београду 1808. године заслугама Доситеја Обрадовића и Ивана Југовића. Настава је била разредна, што значи да један је наставник у свом разреду држао наставу из свих предмета. Уџбеника није било, па су ћаци учили из бележака са предавања. Упис у школу је био условљен само знањем писања, читања и рачунања. Први ученици ове школе су били синови устаничких вођа. Кроз велику школу је прошло око 40 ученика током целокупног њеног рада. Војним поразом 1813. године нестала је и Велика школа.

Први кораци у стварању модерног просветног система учињени су 1834-1835. године када је коначно уређено основно школство у Србији. Основне школе су се делиле на државне, општинске и сеоске. Држава се старала о постављању учитеља, издавању уџила и обезбеђењу просторија. Године 1835. у Крагујевцу је отворена прва гимназија у Србији. У почетку је имала четири разреда а затим свих шест и у њој су предавали највиђенији учени људи. Друга гимназија је отворена у Београду 1838. године. Три полутимназије су отворене у Шапцу, Чачку и Зајечару. Војна академија је отворена у Пожаревцу 1837. године, а већ следеће се преселила у Београд. Богословија је радила од 1836. године, и у то време имал 47 ђака и 2 професора.

Развој високог школства

Кнез Милош Обреновић је 1. јула 1838. указом основао Лицеј (у рангу више школе) и продужио гимназијско школовање са четири на шест година. Министарство просвете је наредило да се прве године у новооснованом Лицеју предају следећи предмети: филозофија, општа историја, чиста математика, статистика, немачки језик и цртање. Предлог наставног плана одобрио је кнез Милош и редовна настава почела је 1. октобра. Прве године постојао је само један - општи смер. Друге године је уведен и смер „филозофија“ и нови предмети: физика, практична геометрија и француски језик. Следеће, 1840. године, уведено је и православно одељење.

Велика школа је основана 1863. године као наследник Лицеја и била је највиша образовна институција у Србији између 1863. и 1905. године. Велика школа је имала три одељења, односно факултета: Филозофски факултет, Технички факултет и Правни факултет. Програми су се у знатној мери преклапали, тако да су студенти углавном добијали опште образовање, а премало право стручно. На филозофском одељењу се студирају три године, а на правном и техничком четири.

Велика школа је напредовала током четири деценије и постала претеча универзитета, али ипак ни до краја свог постојања није достигла довољан ниво да прерасте у универзитет. Универзитет се оснива 1905. године, тако што је сви наставни кадар Велике школе распуштен и избор новог наставног кадра поверен осморици највећих стручњака који су били и први редовни професори Београдског универзитета. Београдски универзитет је имао 16 редовних и 18 ванредних професора и 778 студената. У његов састав улазили су Филозофски, Правни и Технички факултет као и Богословски факултет.

САНУ

Српска академија наука и уметности је највиша научна и уметничка установа у Србији. Наследила је Друштво ерпеке словесности и Српско учено друштво. Установљена је 1886. године и називала се Српска краљевска академија. Године 1947. је преименована у Српску академију наука. Касније, законом из 1960. она је променила назив у Српску академију наука и уметности (скраћено САНУ). Први предсеник академије био је Јосиф Панчић.

Основавање позоришта

Прво позориште у Србији се отвара у Крагујевцу указом кнеза Милоша 1835. године, први директор је био Јоаким Вуjiћ, а понеко је име Књажевско српско театар. Репертоар Гејтара чинила су углавном дела Јоакима Вуjiћа, а глумачки ансамбл, поред Вуjiћа који је био главни глумац и редитељ, сачињавали су млади чиновници и ћаци гимназије. Напорима кнеза Михаила отворено је прво стално позориште у Београду – Народно позориште 1868. године.